

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
Π.Μ.Σ. «ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΥΠΟ ΤΟΝ ΤΙΤΛΟ:

**Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ:
Η ΣΧΕΣΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ – ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΩΝ
PHILIP RETTIT ΚΑΙ IAN CARTER**

Επιβλέπων Καθηγητής: κ. Γ. Μολύβας

Στοιχεία: Δημόπουλος Ανδρέας / Αριθμός Μητρώου: 17506

ΑΘΗΝΑ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ 2019

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	ΣΕΛΙΔΕΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	2-4
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ	5-29
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ	30-35
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	36-37

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Δίχως αμφιβολία η Ελευθερία καταλαμβάνει κεντρική θέση στη ζωή των ανθρώπων. Στον τρόπο με τον οποίο σκέπτονται ή στον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουν ζητήματα της καθημερινής πρακτικής. Άλλες φορές συγκρίνουν εαυτούς με άλλους ανθρώπους χρησιμοποιώντας την ελευθερία ως μονάδα μέτρησης ενώ σε άλλες περιπτώσεις την αντιπαραβάλλουν με άλλες αξίες όπως λ.χ. η ισότητα. Πέρα όμως απ' το προθεωρητικό – διαισθητικό επίπεδο, η ελευθερία αποτελεί επίσης και κεντρική έννοια της Πολιτικής Φιλοσοφίας και Θεωρίας. Στο Θεωρητικό επίπεδο από τη μία πλευρά, η ύπαρξη θεωρητικής δομής μας επιτρέπει να περιορίσουμε και να «τακτοποιήσουμε» τον διαισθητικό παράγοντα και μέσω συστηματοποιημένων θέσεων να αποπειραθούμε να ερμηνεύσουμε πότε κάποιος μπορεί να θεωρηθεί ελεύθερος, πότε ανελεύθερος και ποιοι είναι οι παράγοντες που περιορίζουν την ελευθερία μας. Από την άλλη πλευρά τα ίδια τα θεωρητικά παραδείγματα αποτελούν βάσεις νομιμοποίησης κρατικών πολιτικών, θεσμικών αλλαγών και τρόπων διανομής αγαθών.

Σκοπός της εργασίας είναι η παρουσίαση δύο θεωρήσεων για την Ελευθερία και των ενδοπροσωπικών περιορισμών της, μία συγκριτική ανασκόπηση δύο πολιτικών ιδεωδών: του πολιτικού ιδεώδους της ελευθερίας ως μη κυριαρχίας όπως αναπτύσσεται στο έργο του Philip Pettit και της «Καθαρά» Αρνητικής Ελευθερίας ως μη παρέμβασης στο έργο του Ian Carter, εστιάζοντας στο πως ο Carter ερμηνεύει -και τοποθετείται- σε δύο συνέπειες της ανάλυσης του Pettit, πάνω στη σχέση κυριαρχίας και παρέμβασης: Τη δυνατότητα ύπαρξης ανελευθερίας χωρίς παρέμβαση και τη δυνατότητα ύπαρξης παρέμβασης χωρίς ανελευθερία.

Ο Philip Pettit θέτει ως θεωρητικό του υπόβαθρο και αντλεί περιεχόμενο απ' τη «Ρεπουμπλικανική» (ή Νέο – Ρωμαϊκή) παράδοση σκέψης, αποτελώντας έναν απ' τους κύριους εκπροσώπους της αναβίωσης των κεντρικών θεματικών αξόνων αυτής της παράδοσης, στη σύγχρονη πολιτική σκέψη.

Με τον όρο «Ρεπουμπλικανική παράδοση» αναφερόμαστε σε μία μακραίωνη παράδοση σκέψης που ξεκινάει στη Ρώμη και συνδέεται με τα γραπτά του Κικέρωνα. Επανεμφανίζεται στην Αναγέννηση¹ και δη στις Βόρειες Ιταλικές Δημοκρατίες της εποχής, τις πρώτες Ευρωπαϊκές Δημοκρατίες που μπορούν να χαρακτηριστούν και ως «Μοντέρνες» (Pettit 1997 σ.20). Προσέφερε το κατάλληλο πολιτικό λεξιλόγιο στις Δημοκρατίες των Κάτω Χωρών. Γνωρίζει αναβίωση κατά την περίοδο του Αγγλικού εμφυλίου (1642 – 1651)^{2 3} αλλά και την περίοδο της

¹ Μέσα απ' τα γραπτά του Μακιαβέλι. Η Μακιαβελική οπτική ωστόσο έχει πολλές ερμηνείες.

² Με κατάλληλες τροποποιήσεις για να συμβαδίζει με τη Συνταγματική Μοναρχία.

³ Δεν θα πρέπει ωστόσο να συνδέσουμε τη Ρεπουμπλικανική παράδοση με αυστηρά Αντι μοναρχικές στάσεις. Ο ρεπουμπλικανισμός είναι αντι μοναρχικός μόνο στην περίπτωση που ο Μονάρχης επιδιώκει απόλυτη εξουσία, η καθιέρωση της οποίας θα έβλαπτε το είδος της ελευθερίας που υποστήριζαν.

Αγγλικής Κοινοπολιτείας (1649 – 1660)⁴ και επιβιώνει μέχρι και τον 18^ο αιώνα, όπου στις πιο δραματικές της ενσαρκώσεις προσφέρει τις κατάλληλες ιδέες που ενέπνευσαν την Αμερικανική και τη Γαλλική Επανάσταση. Η παράδοση αυτή ενταφιάζεται στις αρχές του 19^{ου} αιώνα και τη θέση της παίρνει ένα σύνολο ιδεών που χαρακτηρίζονται φιλελεύθερες, σύμφωνα με έναν όρο που εμφανίστηκε εκείνη την εποχή (Pettit 2007 σ.268). Τα μεγάλα ονόματα της σύγχρονης εκδοχής του Ρεπουμπλικανισμού είναι Ο Harrington, ο Milton, ο Price και ο Priestley , ο Montesquieu, υπό αναγνώσεις ο Rousseau⁵ και πολλές φορές και ο de Tocqueville ενώ τις πιο αιχμηρές Ρεπουμπλικανικές ενεργοποιήσεις τις βρίσκουμε στο «Cato’s Letters» και στα «Federalist Papers».

Ο Ian Carter από την άλλη πλευρά συνδέεται και συνομιλεί με την θεωρητική παράδοση του Λιμπερταριανισμού, θέτοντας την Ελευθερία ως κεντρική και θεμελιώδη αξία κάθε φιλελεύθερου ηθικού συστήματος αξιών, ενώ άμεση επιρροή στη σκέψη του έχει το έργο του Isaiah Berlin. Ο Carter συνδυάζει τη σύλληψη της Ελευθερίας ως θεμελιώδους αξίας με μία εμπειρική προσέγγισή της. Οι ίδιες οι αξιολογήσεις των δρώντων για την Ελευθερία συνδέονται άμεσα με το κανονιστικό φιλοσοφικό του σύστημα, ενώ την ίδια στιγμή μέσω της εμπειρικής προσέγγισης η Ελευθερία κατοχυρώνει το ρόλο της ως αξία που ορίζεται με ανεξάρτητους όρους από άλλες αξίες λιγότερο θεμελιώδεις και ως εκ τούτου καθίσταται ως το καταλληλότερο μέσο προώθησης τους.

⁴ Υπό τον Όλιβερ Κρόμγουελ αλλά και το γιό του Ρίτσαρντ.

⁵ Στον Jean Fabien Spitz

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Philip Pettit – Ian Carter :

ΑΝΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΧΩΡΙΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

1. Philip Pettit – Η Κυριαρχική Σχέση Αφέντη - Δούλου

Ο Philip Pettit επιχειρεί να συνεξετάσει την ελεύθερη βούληση και την πολιτική ελευθερία με έναν τρόπο συνεκτικό, όπως ακριβώς αποπειράθηκαν πριν απ' αυτόν μεγάλης βαρύτητας φιλόσοφοι όπως ο Thomas Hobbes και ο Immanuel Kant.

Για αυτόν ακριβώς το λόγο ο Pettit δίνει στην ελευθερία τρεις διαστάσεις: Την ελευθερία της πράξης που εκτελεί ο δρών, την ελευθερία του εαυτού η οποία συνδέεται με την ικανότητα του δρώντος να ταυτίζεται με ό,τι κάνει και την ελευθερία του προσώπου που διαθέτει το άτομο, όταν χάρη στην κοινωνική του θέση η πράξη είναι αληθινά δική του και δε γίνεται κάτω απ' την πίεση άλλων. Η Ελευθερία λοιπόν του δρώντος έχει μία ψυχολογική και μία κοινωνική διάσταση ταυτόχρονα. (Pettit 2007 σ. 18).

Η σύλληψη του Pettit για την ελευθερία είναι ευθυνοκεντρική: Είσαι ελεύθερος να πράττεις ως εαυτός και ως πρόσωπο μόνο αν μπορείς να θεωρείσαι υπεύθυνος για ό,τι κάνεις,

χρησιμοποιώντας αυτήν την ελευθερία. Η διάσταση αυτή της ελευθερίας ωστόσο, εντάσσεται απ' τον Pettit στην καθημερινή πρακτική. Οι άνθρωποι καθημερινά συγχρωτίζονται μεταξύ τους διατυπώνοντας συχνά κατηγορίες ο ένας για τον άλλον, επαινώντας αυτούς που κάνουν κάτι καλό και ψέγοντας αυτούς που κάνουν κάτι κακό και επιζήμιο. Είμαστε ως εκ τούτου ελεύθεροι δρώντες στο βαθμό που η συγκρότηση του εαυτού μας και του προσώπου μας, μας επιτρέπει να προχωράμε σε επιλογές για τις οποίες είμαστε ικανοί για καταλογισμό, δηλαδή ικανοί για να επαινεθούμε ή να κατηγορηθούμε ανάλογα με τις πράξεις μας.

Για να δώσει περιεχόμενο ο Pettit στην ικανότητα προς καταλογισμό προτείνει τη θεωρία του Διαλεκτικού Ελέγχου, η οποία αποτελεί κατά βάση μια θεωρία του ελεύθερου προσώπου⁶ και κατ' επέκταση μόνο μια θεωρία του ελεύθερου εαυτού και πράξης. Αυτό που μας λείπει εδώ είναι μια σχέση. Μία κατάλληλη σχέση βάσει της οποίας τα άτομα θα θεωρούνται υπεύθυνα όταν τους αποδίδονται κατηγορίες ή έπαινοι αλλά και μία σχέση που θα ρυθμίζει τις εκάστοτε διαμάχες για αυτά τα ζητήματα και θα προωθή την ελευθερία τους. Η σχέση αυτή εντοπίζεται στην «κοινωνική δράση που λαμβάνει χώρα όταν τα άτομα επιχειρούν να επιλύσουν ένα κοινό Διαλεκτικό πρόβλημα, να διαμορφώσουν μια κοινή θέση με κοινά διαλεκτικά μέσα» .(Pettit 2007 σ.130). Ο Διάλογος λοιπόν έχει και μια μορφή κοινωνικής δραστηριότητας.

Η πρώτη λοιπόν διάσταση του Διαλεκτικού ελέγχου είναι η ικανότητα του προσώπου να διαλέγεται και να συμμετέχει στο

⁶ Επομένως ο Διαλεκτικός έλεγχος έχει έναν αμιγώς κοινωνικό χαρακτήρα. Βασίζεται στις κοινωνικές σχέσεις. Ο Pettit δίνει ενότητα σε πρόσωπο και άτομο μέσω τις αναγνώρισης παλαιότερων δεσμεύσεων. Τα άτομα πρέπει να αναγνωρίζονται ως ο ίδιος εαυτός και το ίδιο πρόσωπο σε ποικίλα χρονικά διαστήματα. (Pettit 2007 σ.160).

διάλογο. Σε κάθε διάλογο βέβαια δεν μπορούμε να αρνηθούμε ότι αναπτύσσονται και σχέσεις επιρροής. Εάν εντούτοις έχουμε συμφωνήσει για τα κριτήρια μέσω των οποίων προάγεται το διαλεκτικό μας έργο (τι προάγει δηλαδή τα αναγνωρίσιμα συμφέροντά μας) , οι επιδράσεις αυτές θεωρούνται επιδράσεις μεταξύ συμμετεχόντων ενός κοινός κοινού συλλογισμού και ως εκ τούτου, τόσο ο δρών που ασκεί επιρροή όσο και αυτός που την υφίσταται, θεωρούνται εξίσου ικανοί προς καταλογισμό. Ο Διαλεκτικός Έλεγχος έχει παράλληλα και μια δεύτερη, σχεσιακή διάσταση, που προϋποθέτουν οι φιλικές προς το διάλογο σχέσεις (Pettit 2007 σ. 133-134): οι σχέσεις που δεν περιορίζουν , δεν παρεμποδίζουν ή δεν θέτουν σε κίνδυνο την άσκηση διαλεκτικής επιρροής ανάμεσα στα μέλη τους , αλλά και δεν αυξάνουν το κόστος επίτευξής τους. Υπό αυτήν την έννοια, φαινόμενα όπως ο εξαναγκασμός, οι απειλές ή η δωροδοκία , καταστέλλουν την ελευθερία καθώς περιορίζουν το δυνατό φάσμα της διαλεκτική αλληλόδρασης, μεταβάλλουν τις σχέσεις και διαμορφώνουν εχθρικές προς το διάλογο σχέσεις.⁷

Οι προαναφερθείσες θέσεις του Pettit ήταν έμμεσα πολιτικές. Το πολιτικό ιδεώδες που ένα ελεύθερο πρόσωπο, με την ικανότητα να ασκεί διαλεκτικό έλεγχο, θα υποστήριζε ως στόχο της πολιτικής του δράσης, το πολιτικό ιδεώδες το οποίο θα μπορούσε να προάγει το κράτος προς όφελος του πολίτη και το οποίο θα διασφαλίζει τις ελευθερίες του, είναι για τον Pettit το πολιτικό ιδεώδες της μη κυριαρχίας. Τα επιχειρήματα του ο Pettit τα οργανώνει σε συνάρτηση με δύο άξονες γύρω απ’

⁷ Δύο διευκρινήσεις σε ό,τι έχει λεχθεί μέχρι στιγμής: 1) Παρ’ ότι γίνεται αναφορά στο ατομικό επίπεδο , ο Pettit θεωρεί ότι υπάρχουν Συλλογικά Υποκείμενα δράσης (όπως το Κράτος), τα οποία είναι φορείς ελευθερίας (Pettit 2007 κεφ. 5) 2) Η ελευθερία του δρώντος διαφέρει απ’ την Ελευθερία στο περιβάλλον του δρώντος. Εδώ προϋποτίθεται ότι το περιβάλλον προσφέρει στα άτομα αρκετές εναλλακτικές δυνατότητες ώστε να έχουν δυνατότητα επιλογής.

τους οποίους συσπειρώνεται και αντλεί τη δυναμική της η Ρεπουμπλικανική παράδοση σκέψης: Τη Σχέση Νόμου – Ελευθερίας και τη Σχέση Αφέντη – Δούλου (Pettit 1997 κεφ. 1). Σκοπός της επιχειρηματολογίας του Pettit είναι να διακρίνει το μη κυριαρχικό απ' το μη παρεμβατικό ιδεώδες και να καταδείξει ότι το πρώτο είναι Συνταγματικά καταλληλότερο και Κοινωνικά πλουσιότερο στις αναφορές του.

Για να παρακολουθήσουμε την επιχειρηματολογία του Pettit, πρώτα θα παρουσιάσω το περιεχόμενο του μη παρεμβατικού ιδεώδους και εν συνεχεία τον τρόπο με τον οποίο ο Pettit το αντιπαραβάλλει προς το πολιτικό ιδεώδες της ελευθερίας ως μη κυριαρχίας, εστιάζοντας στην αδυναμία του πρώτου να συλλάβει την ύπαρξη ανελευθερίας χωρίς την ύπαρξη παρέμβασης. Θα επικεντρωθώ εν ολίγοις στην κυριαρχική σχέση που ο Pettit αποκαλεί⁸ σχέση Αφέντη – Δούλου. Ακροτελεύτιος βέβαια στόχος είναι να δούμε που τοποθετεί ο Pettit τον Ian Carter σε αυτή τη συζήτηση.

Το ιδεώδες της μη παρέμβασης αναγορεύει την παρέμβαση σε κατεξοχήν και μοναδική μορφή διαπροσωπικού περιορισμού της ελευθερίας. (Pettit 1997 σ.52-53 & Pettit 2007 σ. 245-246) Ένας δρών παρεμβαίνει στη δράση άλλων δρώντων όταν δυσχεραίνει σκόπιμα ή σχεδόν σκόπιμα –π.χ. μέσω αμελείας- την κατάσταση στην οποία βρίσκονται. Η παρέμβαση περιλαμβάνει μια σειρά πιθανών περιορισμών όπως ο εξαναγκασμός του σώματος, ο εξαναγκασμός της βούλησης μέσω τιμωρίας, η απειλή ή η χειραγώγηση. Εισηγητής της ελευθερίας ως μη παρέμβασης εμφανίζεται ο Thomas Hobbes (Pettit 1997 σ.41). Σύμφωνα με τον Hobbes οι άνθρωποι είναι ελεύθεροι όταν δεν υφίστανται παρεμβάσεις: Είναι φυσικά – σωματικά ελεύθεροι όταν κανείς δεν τους

⁸ Εντοπίζεται φυσικά ήδη απ' τη Ρωμαϊκή Σκέψη και διατρέχει όλη τη Ρεπουμπλικανική ή Νέο Ρωμαϊκή παράδοση.

εμποδίζει έμπρακτα να κάνουν ό,τι επιθυμούν ακολουθώντας τη βούλησή τους, η οποία αποτελεί τελικό αίτιο κάθε πράξης ενώ είναι πολιτικά ελεύθεροι όταν δεν υφίστανται την εξαναγκαστική απειλή της τιμωρίας. Τεράστια επιρροή στην κατίσχυση της ελευθερίας ως μη παρέμβασης, τόσο στην πολιτική σκέψη όσο και στις διαισθήσεις μας, άσκησε και ο Isaiah Berlin, του οποίου η περιώνυμη Αρνητική Ελευθερία ταυτίζεται με το μη – παρεμβατικό ιδεώδες (Pettit 1997 κεφ. 1). Ο Berlin ωστόσο αποσυνδέει τη βούληση απ την ελεύθερη δραστηριότητα και κάνει λόγο για απουσία εμποδίων στις πιθανές επιλογές μας και στην ελεύθερη δραστηριότητα μας (Pettit 2011)⁹.

Στον ορισμό που δίνει ο Pettit για την Κυριαρχία συμπεριλαμβάνεται και η έννοια της παρέμβασης. Ο Pettit όμως προχωράει ένα βήμα παραπέρα και υποστηρίζει ότι ένας δρών κυριαρχεί επί κάποιου άλλου αν και μόνο αν έχει ένα συγκεκριμένο «είδος» εξουσίας πάνω του: Τη δυνατότητα της αυθαίρετης παρέμβασης πάνω στο άλλον. Βάσει αυτής της δυνατότητας δομείται και η κυριαρχική σχέση Αφέντη – Δούλου. Ειδικότερα, σε κάθε σχέση Κυριαρχίας υπάρχουν πάντα τρεις πλευρές (Pettit 1997 σ.53). Κάποιος που έχει κυριαρχική ισχύ πάνω σε κάποιον άλλο (1) έχει τη δυνατότητα να παρεμβαίνει (2) σε αυθαίρετη βάση (3) σε συγκεκριμένες επιλογές που είναι σε θέση κάποιος να κάνει.

Η δυνατότητα παρέμβασης σε αυθαίρετη βάση βασίζεται στο “arbitrium”, στην ίδια την απόφαση - κρίση του δρώντα ο οποίος παρεμβαίνει κατά βούληση και ατιμώρητα στις επιλογές κάποιου άλλου δρώντα. Ο ίδιος ο Pettit αναφέρεται στην αυθαίρετη παρεμβατική ενέργεια ως διαδικασία και όχι με τρόπο ουσιώδη. Επικεντρώνεται δηλαδή στα μέσα ελέγχου

⁹ Εδώ υπάρχει ένταση μεταξύ Hobbes & Berlin. Για τον Hobbes , ελευθερία ως μη παρέμβαση ταυτίζεται σύμφωνα με τον Pettit με την μη δυσφορία (non frustration) μπροστά στην ελεύθερη προτιμώμενη επιλογή (Pettit 2011 σ. 697)

μέσω των οποίων υλοποιείται η αυθαίρετη παρέμβαση. (Pettit 1997 σ. 57)¹⁰ Η ίδια η δυνατότητα παρέμβασης πάντως πρέπει να είναι μία πραγματική δυνατότητα, μία δυνατότητα είναι έτοιμη να ασκηθεί¹¹.

Οι σχετικές μεταβλητές σε ό,τι αφορά τις επιλογές των δρώντων είναι (Pettit 1997 σ. 53): το εύρος των διαθέσιμων επιλογών, οι προσδοκώμενες αποδόσεις¹² - αποτελέσματα που θέτει ο και αναμένει ο δρώντας για τις επιλογές του και τα ίδια τα αποτελέσματά τους. Ο αυθαίρετα παρεμβαίνων έχει τη δυνατότητα να δυσχεραίνει τις επιλογές του άλλου είτε αφαιρώντας μία επιλογή είτε μην επιτρέποντας στον άλλο δρώντα να γνωρίσει τις διαθέσιμες επιλογές ή το κόστος που αυτές συνεπάγονται. Πιο συγκεκριμένα, η φυσική σωματική παρεμπόδιση και η χειραγώγηση της ημερήσιας διάταξης αφαιρούν ορισμένες επιλογές άλλων δρώντων. Ο εξαναγκασμός, η τιμωρία ή η απειλή τιμωρίας, αυξάνουν το κόστος μια επιλογής. Η εξαπάτηση και η χειραγώγηση της ψυχολογίας, δεν του επιτρέπουν να γνωρίσει τις επιλογές που έχει στη διάθεσή του ή το κόστος του.

Από την έννοια της παρέμβασης – ωστόσο – αφαιρείται πλήρως το ηθικό στοιχείο. Μία αυθαίρετα παρεμβατική ενέργεια, δυσχεραίνει τις επιλογές κάποιου πάντα ανάλογα με το πλαίσιο αναφοράς και υπό αυτή την έννοια ακόμα και μια παράλειψη θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως παρέμβαση¹³. Για τον Pettit, «ο καταναγκασμός είναι καταναγκασμός ακόμα και αν είναι ηθικά αψεγάδιαστος» (Pettit 1997 σ.54).

¹⁰ Με την ίδια την αυθαιρεσία να δύναται να είναι περισσότερο ή λιγότερο έντονη.

¹¹ Τη δυνατότητα αυθαίρετης παρέμβασης με έναν αναπτυξιακό ή ευκαιριακό χαρακτήρα την ονομάζει «εικονική Κυριαρχία» Pettit 1997 .55

¹² «Pay offs»

¹³ Ας σκεφτούμε για παράδειγμα έναν φαρμακοποιό που αρνείται ένα φαρμακευτικό προϊόν εν ώρα ανάγκης ή το παραδίδει υπερκοστολογημένα, εκμεταλλευόμενος την ανάγκη του.

Στην περίπτωση τώρα που κάθε επαρκής όρος για τη δημιουργία μιας κυριαρχικής σχέσης επικρατήσει, ενεργοποιείται και ένας τέταρτος όρος: Όλοι πλέον θα γνωρίζουν ότι οι τρεις αυτοί όροι έχουν ενεργοποιηθεί -και έχουν επικρατήσει- και ότι υφίσταται κάποια σχέση κυριάρχησης¹⁴. Οι κυρίαρχοι τώρα θα γνωρίζουν ότι κυριαρχούν επί των συνανθρώπων τους και οι κυριαρχούμενοι ότι κυριαρχούνται και όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και ο Pettit: «Μόλις αυτή η σχέση γίνει κτήμα μιας κοινής γνώσης, οι μεν δεν θα μπορούν να κοιτάζουν τους δε ούτε στα μάτια» (Pettit 1999 σ.63-64)

Στο σημείο αυτό υποστασιοποιείται και η σχέση Αφέντη – Δούλου και εμφανίζεται αυτή η ασυμμετρία εξουσίας. Όλοι πλέον θα γνωρίζουν ότι οι αδύναμοι δεν μπορούν να κάνουν τίποτα χωρίς την άδεια των ισχυρών και βρίσκονται στο έλεος τους.

Εν κατακλείδι, το ότι κάποιος έχει κυριαρχική ισχύ επί κάποιου άλλου –σε οποιοδήποτε βαθμό- δεν σημαίνει ότι η παρέμβαση στηρίζεται σε καλά ή κακά κίνητρα, δεν συνεπάγεται καν ότι ενδιαφέρεται να παρέμβει. Η κυριάρχηση συνίσταται στο γεγονός ότι ο κάτοχος αυτής της ισχύος έχει τη δυνατότητα να παρεμβαίνει ακόμα και αν δεν το κάνει ποτέ. Μπορεί να είμαι δούλος κάποιου και να μην παρεμποδίζομαι σε ό,τι επιλέγω. Μπορεί ο Αφέντης μου να είναι ευάγωγος και σε καμιά περίπτωση σκληρός και απηνής. Σε αυτήν την περίπτωση απολαμβάνω την απουσία παρέμβασης αλλά η κυριαρχική σχέση υφίσταται, καθώς ο Κυρίαρχος μπορεί να παρέμβει όποτε αυτός επιθυμεί. Στη βάση αυτών ακριβώς των παρατηρήσεων, το πολιτικό ιδεώδες της μη κυριαρχίας όχι

¹⁴ «Και όλοι θα γνωρίζουν ότι όλοι γνωρίζουν»

μόνο διακρίνεται απ' το ιδεώδες της μη παρέμβασης αλλά δείχνει ικανό και να συλλάβει την ύπαρξη ανελευθερίας χωρίς την ύπαρξη παρέμβασης. Υπό αυτήν την έννοια, ένας μη κυριαρχικός κόσμος δείχνει να ζητάει περισσότερα από έναν μη – παρεμβατικό. Ο μη κυριαρχικός κόσμος θα πρέπει να είναι μη παρεμβατικός μόνο υπό τους όρους που θέσαμε. Εδώ δεν τίθεται ζήτημα αβεβαιότητας ή τυχαιότητας. Ο κόσμος αυτός είναι μη κυριαρχικός γιατί προστατεύει τους αδύναμους απ' τους ισχυροτέρους και εξασφαλίζει κάποιον βαθμό ασφάλειας απέναντί τους.

Εδώ ουσιαστικά αναδεικνύεται και η εργαλειακή αξία του εν λόγω ιδεώδους, το οποίο δύναται να προσφέρει προνόμια πέρα πέρα απ' την άρση της αβεβαιότητας που βιώνει κάποιος όταν βρίσκεται στο έλεος του κυριάρχου (Pettit 1997σ. 90-92). Το να ζούμε σε μια καθημερινότητα στην οποία η αυθαιρεσία είναι αναμενόμενη, σημαίνει ότι πρέπει πάντοτε να είμαστε σε κατάσταση «συναγερμού» απέναντι στους ισχυρούς. Να αναμένουμε πάντα τις απαιτήσεις τους, να προσπαθούμε να είμαστε αρεστοί και να μην βρισκόμαστε ποτέ στο δρόμο τους. Υπό αυτές τις συνθήκες επιστρατεύεται ένας «εικονικός» - στρατηγικός σεβασμός. (Και) είναι αδύνατον υπό τέτοιες συνθήκες να κινείται κάποιος προς την πραγματοποίηση των στόχων του. Όταν λοιπόν κάποιος απολαμβάνει τα προνόμια του μη κυριαρχικού ιδεώδους, αυτό γίνεται κτήμα της κοινής γνώσης των ανθρώπων οι οποίοι μπορούν πλέον να κοιτάζονται στα μάτια με αλληλοσεβασμό.

Υπό το φώς αυτών των προνομίων το μη κυριαρχικό ιδεώδες αναδύεται ως πρωταρχικό αγαθό (Pettit 1997 σ. 90-92), ως δηλαδή κάτι που οι άνθρωποι έχουν εργαλειακούς λόγους να

επιθυμούν ανεξάρτητα από το τι άλλο θέλουν¹⁵. Κατά συνέπεια, το εν λόγω ιδεώδες εμφανίζεται να είναι κάτι παραπάνω από ένα απλό εργαλείο. Όπως δεν δύναται να προωθηθεί χωρίς την προώθηση της άρσης των προαναφερθέντων δυσχερειών, με τον ίδιο τρόπο δεν είναι δυνατόν να προωθηθεί η άρση τους χωρίς την προώθηση της ελευθερίας ως μη κυριαρχίας.

Τόσο το πολιτικό ιδεώδες της ελευθερίας ως μη κυριαρχίας όσο και το ιδεώδες της μη παρέμβασης, επικεντρώνονται στους εκούσιους διαπροσωπικούς περιορισμούς της ελευθερίας οι οποίοι –σύμφωνα με τον Pettit- είναι περισσότερο βλαπτικοί απ' ότι οι απρόσωποι. (Pettit 2007 σ.239). (Και) υπό τις δύο προσεγγίσεις, οι απρόσωποι, ακούσιοι περιορισμοί (όπως λ.χ. η φτώχεια, η ανεργία ή οι φυσικές καταστροφές) οριοθετούν την ελευθερία αλλά δεν την καθορίζουν. Για τον Pettit λοιπόν, υπάρχει απλά διαφορετική σύλληψη των ενδοπροσωπικών περιορισμών ανάμεσα στα δύο ιδεώδη.

Μια ολοποιητική σύλληψη των περιορισμών της ελευθερίας, δηλαδή μια θεώρηση σύμφωνα με την οποία όλες οι μορφές περιορισμού, ηθελημένου ή μη, διαπροσωπικού ή απρόσωπου, επιδρούν στην ελευθερία με τον ίδιο τρόπο, εκπροσωπεί το πολιτικό ιδεώδες που ο Pettit αποκαλεί πολιτικό ιδεώδες του μη περιορισμού (Pettit 2007 σ. 241-244) Σύμφωνα με τον ίδιο, οι υποστηρικτές αυτής της θεώρησης εκκινούν συχνά από την αρνητική ερμηνεία της Ελευθερίας - κατά Berlin- και εν συνεχεία υποστηρίζουν –διασταλτικά- ότι η παρέμβαση περιλαμβάνει τόσο τη σκόπιμη όσο και τη μη σκόπιμη παρεμπόδιση. Ο Pettit εντάσσει ρητά τον Carter

¹⁵ Ο ορισμός ανήκει στον Rawls και αξιοποιείται εδώ απ' τον Pettit.

ανάμεσα στους υποστηρικτές της θεώρησης της ελευθερίας ως μη περιορισμό (Pettit 2007 σ.242). Εάν όμως δεχθούμε ότι η ικανότητα για Διαλεκτικό έλεγχο αποτελεί στοιχείο κλειδί για την ελευθερία, θα πρέπει να δεχθούμε ότι οι διαπροσωπικοί περιορισμοί αποτελούν πολύ βαθύτερες προσβολές για την ελευθερία απ' ότi τα εμπόδια που πηγάζουν απ' το απρόσωπο περιβάλλον της επιλογής και τα οποία ναι μεν περιορίζουν το εύρος των επιλογών του Διαλεκτικού ελέγχου αλλά μολοταύτα δεν καταργούν τη δυνατότητα για Διαλεκτικό έλεγχο.

Ουσιαστικά ο Pettit θέτει τον Carter εκτός συζήτησης. Για να μπορέσουμε να αξιολογήσουμε όμως την τοποθέτηση του Pettit, θα πρέπει πρώτα απ' όλα να εξετάσουμε τη θεώρηση του Ian Carter για την Ελευθερία, καθώς ο Carter υποστηρίζει ότι όχι μόνο μπορεί συλλάβει τους αντίστοιχους διαπροσωπικούς περιορισμούς της ελευθερίας που συλλαμβάνει ο Pettit, αλλά και να συλλάβει και την ύπαρξη ανελευθερίας χωρίς την ύπαρξη παρέμβασης.

2. Ian Carter – Ελευθερία και Εξουσία

Ο Ian Carter προτείνει μία εμπειρική προσέγγιση σε ό,τι αφορά τη διερεύνηση της Ελευθερίας ή της Ανελευθερίας κάποιου δρώντα. Εδώ η Ελευθερία συλλαμβάνεται ως μία ποσοτικοποιημένη ιδιότητα, ως κάτι που έχουμε σε κάποιο βαθμό και άρα ως κάτι που μπορούμε να μετρήσουμε. Το άθροισμα των ελευθεριών και των ανελευθεριών κάποιου δρώντα, μπορεί σύμφωνα με τον Carter να μας δώσει το βαθμό της Συνολικής Ελευθερίας του¹⁶. Εδώ ωστόσο τίθενται κάποιες προϋποθέσεις.

Θα πρέπει αρχικά να καθορίσουμε την ελευθερία ανεξάρτητα από άλλες αξίες λιγότερο θεμελιώδεις. Θα πρέπει να

¹⁶ Αναγκαία Η Συνολική Ελευθερία θα έχει βαθμούς καθώς είναι παράλογο να υποστηρίζουμε ότι κάποιος έχει Συνολική Ελευθερία σε απόλυτο βαθμό. Θα πρέπει να αναφερόμαστε σε κάποιο Θεϊκό Ον. Όπως επίσης δεν μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι κάποιος δεν έχει καθόλου Ελευθερία.

νοήσουμε την ελευθερία ως έχουσα μια αξία από μόνη της, «ως τέτοια που είναι»¹⁷ (Carter 1999 σ.3)

(Και) με τον ίδιο τρόπο που μπορούμε να συλλάβουμε την ελευθερία με έναν συγκεκριμένο τρόπο (ως ελευθερία να κάνω το Χ ή το Ψ) θα πρέπει να μπορούμε να τη συλλάβουμε και με έναν μη – συγκεκριμένο. Θα πρέπει να μπορούμε να τη συλλάβουμε ως μη συγκεκριμένα πολύτιμη.

Στο επίπεδο των προ – θεωρητικών διαισθήσεών μας πάντως αντανακλώνται και οι δύο διαστάσεις: Πέρα απ' τις διαισθητικές μας κρίσεις που αναφέρονται στην ελευθερία μας να κάνουμε κάτι συγκεκριμένο, ένας μεγάλος αριθμός διαισθήσεων αναφέρεται στο «πόσο ελεύθερος είναι κάποιος» ή στο ότι «κάποιοι άνθρωποι είναι περισσότερο / λιγότερο ελεύθεροι από κάποιους άλλους»¹⁸. Ο Carter ονομάζει αυτού του είδους τις διαισθητικές κρίσεις ως συγκρίσεις του κοινού νου ¹⁹ το ίδιο το ενδιαφέρον μας για τους βαθμούς ελευθερίας, συνδέεται άμεσα -όπως θα δούμε στη συνέχεια- με τις ίδιες τις μετρήσεις της Συνολικής Ελευθερίας. (Carter 1999 σ.17)

Η μη συγκεκριμένη αξία της ελευθερίας μπορεί να είναι εγγενής και εργαλειακή (τόσο συγκεκριμένα όσο και μη – συγκεκριμένα εργαλειακή) (Carter 1999 σ.41-50 & Carter 2007 37-39). Ένα φαινόμενο έχει εγγενή αξία «αν και μόνο αν το φαινόμενο Χ είναι αυτοτελές και σκοπός του εαυτού του». Με άλλα λόγια το ότι η ελευθερία έχει εγγενή αξία σημαίνει ότι την κυνηγάμε για χάρη του εαυτού της.

¹⁷ «Tout court»

¹⁸ Χωρίς αναφορά σε κάποια συγκεκριμένη ελευθερία ή έχοντας στο μυαλό μας πολλές συγκεκριμένες ελευθερίες.

¹⁹ «common sense comparisons»

Ένα φαινόμενο έχει μη συγκεκριμένη εργαλειακή αξία «αν και μόνο αν χωρίς αναφορά στη Φύση των συγκεκριμένων του περιπτώσεων αποτελεί μέσο για κάποιο άλλο φαινόμενο Υ»²⁰
 Η μη συγκεκριμένη εργαλειακή αξία της ελευθερίας αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο στη θεώρηση του Carter καθώς παρέχει εξήγηση για το αναπόφευκτον της ανθρώπινης άγνοιας και αποτυχίας. Αυτή ακριβώς η έλλειψη γνώσης για τα αποτελέσματα των πράξεων μας καθιστούν την ελευθερία ως το ιδανικότερο μέσο για πρόοδο, καθώς η ελευθερία μας επιτρέπει να πειραματιζόμαστε, να κάνουμε λάθη, να μαθαίνουμε απ αυτά. Εδώ αναδύεται και το πιθανολογικό στοιχείο της θεωρίας του Carter. Αυτή ακριβώς η άγνοιά μας για τα μελλούμενα καθιστά αδύνατο για εμάς να ξέρουμε ποιες συγκεκριμένες ελευθερίες έχουν αξία ως μέσο για την προώθηση της ελευθερίας μας.

Ο Carter ορίζει τη Συνολική Ελευθερία ως εξής: «Ο Α είναι Συνολικά ελεύθερος στο βαθμό που (ο Α) έχει όλες τις συγκεκριμένες ελευθερίες που μπορεί πιθανώς να έχει. Ας δούμε σε τι συνίσταται η Συνολική Ελευθερία και ποια τα βασικά της χαρακτηριστικά (Carter 1999 σ.169-218):

Οι συγκεκριμένες ελευθερίες αποτελούν συγκεκριμένες πράξεις που ο δρών είναι ελεύθερος να πράξει. Για να μετρήσει όμως ο Carter το βαθμό της συνολικής ελευθερίας κάποιου, οι συγκεκριμένες αυτές πράξεις –που είναι ελεύθερος να πράξει – πρέπει να εξεταστούν σε σύνολα και όχι μεμονωμένα. Για να μπορέσουμε να τοποθετήσουμε τις πράξεις²¹ σε σύνολα πρέπει να μπορούν να είναι

²⁰ Ενώ συγκεκριμένα εργαλειακή όταν μια συγκεκριμένη του περίπτωση αποτελεί μέσο για κάποιο άλλο πολύτιμο φαινόμενο Υ.

²¹ Η μέτρηση της ελευθερίας γίνεται μέσω των περιγραφών των πράξεων.

«συντιθέμενες»²² μεταξύ τους, να αποτελούν χώρο-χρονικά συγκεκριμένες πράξεις, μη επαναλαμβανόμενες στο χώρο και στο χρόνο με «μονάδα μέτρησης» την ύλη (σε ποιες μονάδες χώρου και χρόνου βρίσκεται δηλαδή κάθε φορά μια μονάδα ύλης).²³ Αυτό που θα πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη μας είναι το εύρος – μέγεθος αυτών των συνόλων καθώς και ο μεταξύ τους συνδυασμός. Ο Συνολικός βαθμός ελευθερίας κάποιου δεν αποτελεί μια απλή εκδήλωση του πόσες πράξεις από ένα συγκεκριμένο σύνολο πράξεων είναι ένας δρών ελεύθερος να πράξει. Το σύνολο της πορείας δράσης κάποιου δρώντα (δηλαδή των πράξεων που είναι ελεύθερος να επιτελέσει), είναι το σύνολο των πιθανών συνδυασμών τους. Εάν για παράδειγμα ο Α είναι ελεύθερος να πράξει συνδυασμούς των Χ, Ζ και ο Β είναι ελεύθερος να πράξει συνδυασμούς των Χ, Υ, Ζ, Ο, Ρ, τότε ο Β είναι περισσότερο ελεύθερος *ceteris paribus*. Η Συνολική Ελευθερία είναι λοιπόν μια εκδήλωση του συνόλου των συνόλων των «συντιθέμενων» πράξεων που έχει ο δρών στη διάθεση του.

Επιπροσθέτως, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας όχι μόνο τη διαθεσιμότητά τους ή μη αλλά και την πιθανότητα αυτά τα σύνολα να καταστούν αδύνατα στην πραγματοποίησή τους από κάποιον άλλον δρώντα. Για αυτό ακριβώς το λόγο ο Carter συμπεριλαμβάνει τις πιθανολογικές κρίσεις που κάνουν οι δρώντες σε χρόνο (T) για το βαθμό ελευθερίας τους σε χρόνο (T+1) αρκεί να είναι οι καλύτερα πληροφορημένες και να διερευνώνται την ώρα που εξετάζεται η Συνολική Ελευθερία κάποιου (Carter 1999 σ. 189).²⁴

²² Compossible, «Να ανήκουν στον ίδιο πιθανό κόσμο»

²³ Για παράδειγμα «Να βγω απ' αυτό το δωμάτιο σε 10'» και όχι τύπους πράξεων όπως «Τρέχω».

²⁴ Οι διαισθήσεις μας για την θα πρέπει να είναι ισομορφικές με το σύστημα μέτρησης. Δηλαδή να υπάρχει μία ισορροπία. Ο Carter (1999 σ.99) κάνει λόγο για ανάγκη αναστοχαστικής ισορροπίας –για

Θα πρέπει τέλος να σταθούμε στο εξής σημείο. Για να μπορέσουμε να δώσουμε μια εμπειρική εξήγηση της πράξης, θα πρέπει να χτίσουμε θεωρητικά πάνω σε μια θεωρία της «ελευθερίας του δρώντα να πράττει» (Freedom to Act) και όχι σε μια θεωρία «της ελευθερίας της πράξης» (Acting Freely). (Carter 1999 σ. 217). Η πρώτη είναι μια ιδιότητα του δρώντα ενώ η δεύτερη μια ιδιότητα της πράξης. Όπως αναφέρει και στη γνωστή αναλογία του ο Berlin, η ελευθερία κάποιου δρώντα να πράττει (Freedom to act), σχετίζεται με το πόσες πόρτες είναι ανοικτές για κάποιον ενώ η ίδια η σύλληψη της «ελευθερίας του δρώντα να πράττει» (Freedom to Act) εξαρτάται από το πώς κάποιος ορίζει το κλείσιμο μιας πόρτας. Η Ελευθερία της πράξης απ' την άλλη πλευρά σχετίζεται με την απόδοση (Performance) αυτής της πράξης και εντοπίζεται στο πως και το γιατί κάποιος μπαίνει σε μια πόρτα αντί σε κάποια άλλη. (Berlin 2002 σ. 32-35). Την ελευθερία του δρώντα να πράττει θα πρέπει να τη συλλάβουμε ως έχουσα έναν χαρακτήρα δυνατότητας – δυνητικότητας (opportunity concept) ενώ την ελευθερία της πράξης ως έχουσα ένα χαρακτήρα άσκησης – χρήσης (exercise concept), του πως δηλαδή μια δυνατότητα πραγματοποιείται και ασκείται (Carter 2007 σ.33-34). Η Συνολική Ελευθερία αποτελεί ελευθερία του δρώντα να πράττει (Freedom to Act) αλλά όχι να πράττει κάτι συγκεκριμένο. Αποτελεί το σύνολο των ελευθεριών και ανελευθεριών –κάποιου δρώντα- που μας παρέχει μια συνολική ποσοτική αξιολόγηση για το εύρος που ο δρών είναι ελεύθερος να πράξει. Για τον Carter, όποιος ενδιαφέρεται να μετρήσει τη Συνολική Ελευθερία, θα πρέπει να λάβει υπόψη

την ύπαρξη ισομορφισμού – ανάμεσα σε τρία επίπεδα (1) Ένα σύνολο διαισθήσεων για συγκεκριμένες ελευθερίες και ένα σύνολο συγκρίσεων που κάνουμε για τους βαθμούς της Συνολικής Ελευθερίας, (2) Μια σύλληψη της ελευθερίας (συγκεκριμένης και Συνολικής) και (3) τις κρίσεις για τις συγκεκριμένες ελευθερίες και τις μετρήσεις της Συνολικής Ελευθερίας).

του ως περιορισμό της, μόνο πράξεις που είναι φυσικά αδύνατο να πραγματοποιηθούν (Carter 1999 σ.220).

Ο Carter εντάσσει εαυτόν σε ένα κομμάτι της Φιλελεύθερης σκέψης που εννοιολογεί την Ελευθερία ως «Καθαρά»²⁵ Αρνητική Ελευθερία και κατά την οποία ένα άτομο είναι ανελεύθερο να επιτελέσει μια πράξη αν και μόνο αν –όπως είδαμε- κάποιο άλλο άτομο καταστήσει αυτήν την πράξη φυσικά αδύνατη²⁶. Έτσι λοιπόν όταν ένα ληστής με απειλήσει να του παραδώσω τα λεφτά μου ή θα κινδυνέψει ζωή μου – σύμφωνα με την παραπάνω θεώρηση- δεν μας αφαιρεί την ελευθερία να μην τα παραδώσουμε. Για τον Pettit αυτή η θέση αποτελεί ξεκάθαρα μία αναβίωση των αντίστοιχων θέσεων του Hobbes. (Pettit 2007 σ.46)

Για να απαντηθούν οι ενστάσεις του Pettit τόσο για τους ενδοπροσωπικούς περιορισμούς όσο και περί Hobbes-ιανής αναβίωσης, θα πρέπει να συλλάβουμε την Καθαρά Αρνητική Ελευθερία ως μία αμιγώς κοινωνική σχέση μεταξύ ατόμων, και να συλλάβουμε τα εμπόδια για την ελευθερία, ως εμπόδια που επιβάλλουν τα άτομα μεταξύ τους. Σε αυτό το υποκεφάλαιο θα αναδείξω την επιχειρηματολογία του Carter που ο ίδιος αποκαλεί «θέση περί ισοδύναμων κρίσεων»²⁷, σύμφωνα με την οποία όταν οι άνθρωποι προχωρούν σε κρίσεις για την ελευθερία μπορεί να υπάρχει αντιστοιχία ανάμεσα στην Καθαρά αρνητική οπτική και στην Ρεπουμπλικανική σε ό,τι τουλάχιστον αφορά την ύπαρξη ανελευθερίας χωρίς την ύπαρξη παρεμπόδισης και ότι ως εκ τούτου, ο Pettit δεν έχει δίκιο να υποστηρίζει ότι μόνο η

²⁵ «Pure Negative Freedom»

²⁶ Στην απουσία «παρεμπόδισης» - «Prevention»

²⁷ «Judgment equivalent thesis»

θεώρησή του μπορεί να συλλάβει την ύπαρξη ανελευθερίας «μόνο στην απλή έκθεση στην εξουσία κάποιου».

Από τη στιγμή που ο Carter συλλαμβάνει την ελευθερία με εμπειρικούς όρους, η εξουσία θα πρέπει με τη σειρά της να ειδωθεί ως ένα εμπειρικό φαινόμενο και η σχέση μεταξύ τους ως μια εμπειρική σχέση. Ο Carter χρησιμοποιεί τον ορισμό του Stoppino για την εξουσία (Stoppino 2001 σ.70-73): Η εξουσία νοείται ως μια κοινωνική σχέση που βασίζεται στην τροποποίηση –ή στην πιθανότητα τροποποίησης– της συμπεριφοράς του Β από κάποιον άλλον δρώντα Α, για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων του Α. Με την έκφραση «συμπεριφορά του Β» αναφερόμαστε σε πράξη ή παράλειψη (ή σύνολο πράξεων και παραλείψεων που γίνονται εθελούσια ή οικειοθελώς τουλάχιστον σε έναν ελάχιστο βαθμό. Υπό αυτήν την έννοια, εάν ο Α ασκήσει εξουσία πάνω στον Β τότε τροποποιεί τη συμπεριφορά του Β, με τέτοιον τρόπο, έτσι ώστε στην απουσία αυτής της παρέμβασης εκ μέρους του Α, ο Β θα έπραττε Χ ενώ στην παρουσία της ο Β αποφασίζει να μην κάνει Χ.

Θα πρέπει να διακρίνουμε εντούτοις την εξουσία απ' την άσκηση βίας (Stoppino 2001 σ.70-73). Η βία αποτελεί άμεση παρέμβαση από κάποιον δρώντα στο σώμα κάποιου άλλου. Εάν κάποιος ασκήσει βία σε κάποιο άλλον δρώντα, τότε τροποποιεί τη συμπεριφορά του άμεσα, χωρίς να τροποποιεί τη συμπεριφορά του.

Ο Carter λαμβάνει υπόψη του μια μεγάλη ποικιλία περιπτώσεων άσκησης εξουσίας, - για την ακρίβεια μεγαλύτερη απ' ότι ο Pettit- (Carter 2008 σ.59-61).

Ο εξαναγκασμός (απειλή βίαιων ή μη βίαιων κυρώσεων) αποτελεί μορφή εξουσίας που πλήττει τις διαθέσιμες εναλλακτικές ενός δρώντα, δηλαδή τις διάφορες πορείες των πράξεων που ο δρών λαμβάνει υπόψη του. Εξουσία ασκείται επίσης από κάποιον δρώντα Α όταν η συμμόρφωση στα

συμφέροντά του είναι αναμενόμενη αντίδραση²⁸: Ο Α μπορεί να μην απειλήσει τον Β αλλά παρ' όλα αυτά ο Β να κρίνει ότι αν δεν συμμορφωθεί, ο Α θα προχωρήσει σε επιβολή κυρώσεων. Ο δρών Β -έτσι-αλλάζει τη συμπεριφορά του, παρά την έλλειψη απειλής. Άλλη μια περίπτωση αναμενόμενων αντιδράσεων υλοποιείται όταν ο Α ασκεί εξουσία στον Β χωρίς να το θέλει. Οι αναμενόμενες αντιδράσεις αποτελούν αντίστοιχα των θέσεων του Pettit περί εικονικού ελέγχου (Pettit 1997 σ.54) ή σε μια σειρά από σχέσεων που περιγράφει ως «Ο Α ζει στη σκιά του Β», ή «Σε μόνιμη επιφυλακή προς τον ισχυρό». Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις εξουσίας που ο Pettit δεν τις ερμηνεύει ως τέτοιες, όπως η αμοιβή. Μέσω αμοιβής κάποιος δρών επιτελεί κάποια πράξη που πριν δεν θα έπραττε. Ως μορφές εξουσίας στον Carter συνυπολογίζονται και εκείνες οι παρεμβάσεις που κάποιος δρών Α τροποποιεί τη συμπεριφορά κάποιου άλλου δρώντα Β, χωρίς τη γνώση του Β, μέσα από μορφές χειραγώγησης. Ενδέχεται όμως, η συμπεριφορά του Β να αλλάζει και εν γνώσει του μέσω λ.χ. της πειθούς: Πείθοντας ο Α τον Β να αλλάξει συμπεριφορά προς όφελός του (του Α). Μπορεί κάτι τέτοιο να βέβαια να είναι και προς όφελος του Β αλλά παρ' όλα αυτά στο συγκεκριμένο θεωρητικό πλαίσιο λογίζεται ως άσκηση εξουσίας.

Το πρόβλημα που δημιουργείται εδώ είναι το εξής. Στις παραπάνω μορφές εξουσίας στις οποίες αναφερθήκαμε, κάναμε λόγο για «άσκηση» εξουσίας, που αναφέρεται στο επίπεδο της ελεύθερης πράξης (acting freely) ενώ η «Καθαρά» Αρνητική σύλληψη της ελευθερίας έχει έναν δυνητικό και πιθανολογικό χαρακτήρα (opportunity concept), έχει να κάνει με πιθανές πράξεις και όχι με πράξεις που επιτελούνται «εδώ και τώρα». Συν τοις άλλοις, το επίπεδο της άσκησης της πράξης συνδέεται με ένα minimum οικειοθελείας, το ότι κάνω κάτι για κάποιους λόγους και όχι για κάποιους άλλους. Ο Carter παρ' όλα αυτά υποστηρίζει ότι αυτό που είναι ουσιώδες για ένα

²⁸ «Anticipated Reaction”

πολιτικό ιδεώδες της ελευθερίας είναι να αποφεύγει τις ψυχολογικές ή τις μεταφυσικές διερωτήσεις σχετικά με την ελευθερία της Βούλησης (Carter 2008 σ.62). Ακόμα και αν ένας δρών ασκεί ορθολογικό έλεγχο στις πράξεις του, τούτο δεν αποτελεί επαρκή παράγοντα για να θεωρηθεί κάποιος ελεύθερος.

Για την αποφυγή ασυμμετρίας ανάμεσα στην εξουσία και την ελευθερία, ο Stoppino προτείνει αναλογίες που ο Carter υιοθετεί (Carter 2007 σ.37-38). Όπως η ελευθερία έτσι και η εξουσία μπορεί να έχει έναν δυνητικό χαρακτήρα (opportunity concept). Απ' τη μία κάποιος μπορεί να «έχει»²⁹ εξουσία υπό την έννοια ότι μπορεί να έχει τη δυνατότητα να τροποποιεί τη συμπεριφορά του άλλου προς όφελος του και από την άλλη κάποιος μπορεί να ασκεί εξουσία, δηλαδή να πραγματοποιεί και να επιφέρει αυτήν την τροποποίηση.

Όπως η ελευθερία έτσι και η εξουσία πέρα από μια συγκεκριμένη εργαλειακή αξία – όταν για κάποιον είναι εργαλειακά λογικό να κυνηγήσει τη συμμόρφωση «Εδώ και τώρα» - έχει και μια μη εργαλειακά συγκεκριμένη αξία καθώς χρησιμοποιείται ως μέσο για να αποκτήσει τη συμμόρφωση της συμπεριφορά κάποιου άλλου σύμφωνα με τις δικές του προτιμήσεις, που με τη σειρά του αποτελεί μέσο για να συνειδητοποιήσει τους τελικούς του σκοπούς. Κάποιος λοιπόν, κυνηγάει τη συμμόρφωση όχι μόνο «εδώ και τώρα» αλλά και που «εγγυάται ως τέτοια» για συνειδητοποιήσει τους τελικούς του σκοπούς. (Stoppino 2001 σ. 234).

Η κατηγορία ότι ο Carter και οι θεωρητικοί της «Καθαρής» Αρνητικής Ελευθερίας αποτελούν Hobbes-ιανή αναβίωση έχει καταπέσει. Ο Ληστής που ασκεί εξουσία πάνω μου μέσω απειλής με βίαιη κύρωση, μειώνει την ελευθερία της πράξης μου αλλά όχι κάποια συγκεκριμένη ελευθερία μου ως δρώντα. Επομένως ο Hobbes αναφερόταν στον επίπεδο της ελευθερίας της πράξης και όχι στο επίπεδο της ελευθερίας του δρώντα.

²⁹ Και υπο αυτήν την έννοια υπάρχει και ένας βαθμός Συνολικής Εξουσίας κάποιου δρώντα Α που συνδέεται με τον αντίστοιχο βαθμό Συνολικής Ελευθερίας κάποιου δρώντα Β.

Απ' τη στιγμή ωστόσο που οι παραπάνω μορφές άσκησης εξουσίας αποτελούν περιορισμούς της ελευθερίας της πράξης και από τη στιγμή που ο Carter αναφέρεται μόνο στο επίπεδο της ελευθερίας του δρώντα, θα πρέπει να απαντήσει γιατί το πολιτικό ιδεώδες της ελευθερίας που βασίζεται στην ελευθερία του δρώντα είναι ένα πλούσιο ιδεώδες, σε κάθε περίπτωση το ίδιο πλούσιο με το μη – κυριαρχικό. Αυτό προσπαθεί να αποδείξει ο Carter με την «θέση περί ισοδύναμων κρίσεων» (Carter 2008 σ.66-71). (Δηλαδή) Ότι όταν ο Α ασκεί καταναγκαστική εξουσία στον Β ή όταν ο Α «έχει» αυτές τις μορφές εξουσίας χωρίς να τις ασκεί, δεν περιορίζεται μόνο η ελευθερία της πράξης αλλά και η ελευθερία του δρώντα. Έτσι λοιπόν, όταν δίνω τα χρήματα μου στο ληστή, παρ' ότι δεν μου αφαιρεί την επιλογή να μη τα δώσω, αυτό δε σημαίνει ότι τα δίνω ελεύθερα και οικειοθελώς.

Για να το κατανοήσουμε αυτό θα πρέπει να συλλάβουμε την ίδια την παρεμπόδιση και ως πραγματική - τρέχουσα και ως δυνητική³⁰. Κάποιος είναι αρνητικά ελεύθερος να κάνει Χ όχι μόνο αν κάποιος έχει ήδη αφαιρέσει την επιλογή να κάνει Χ, αλλά επίσης και αν κάποιος αποτολμούσε να κάνει Χ, κάποιος θα έπραττε με τέτοιο ώστε να τον παρεμποδίσει απ' το να το πράξει (Steiner 1994 σ.33-41).

Εδώ εμφανίζεται μία πιθανή – δυνητική υπόθεση που συνδυάζει και την απειλή βίας και την άσκηση της. Ας δούμε πρώτα τα αποτελέσματα της κάθε μιας στο επίπεδο της Συνολικής Ελευθερίας.

Η άσκηση της απειλής βίας συνεπάγεται ότι δύο ή περισσότερες πράξεις που ήταν συνδυαζόμενες πριν την

³⁰ «Counterfactual» θέσεις που βρίσκονται σε Υποτακτική έγκλιση και δη σε πιθανολογική ή δυνητική Υποτακτική.

απειλή πλέον δεν είναι. Δηλαδή ο αριθμός των συνόλων των πράξεων που είναι κάποιος ελεύθερος να επιτελέσει μειώνεται. Παρ' όλα αυτά δεν αφαιρείται κάποια συγκεκριμένη ελευθερία. Κάθε συγκεκριμένη πράξη που ο δρών ήταν προηγουμένως ελεύθερος να πράξει, παραμένει μέλος σε τουλάχιστον ένα απ' αυτά τα σύνολα. Στην άσκηση βίας από την άλλη, μια συγκεκριμένη ελευθερία αφαιρείται. Μια συγκεκριμένη πράξη που προηγουμένως ήταν μέλος σε τουλάχιστον ένα σύνολο πράξεων –που κάποιος ήταν ελεύθερος να επιτελέσει- πλέον δεν είναι μέλος σε κανένα απ' αυτά τα σύνολα. Ενώ δηλαδή η απειλή βίας αφαιρεί μόνο μερικά απ' αυτά τα σύνολα, η πραγματική βία αφαιρεί όλα τα σύνολα στα οποία μια συγκεκριμένη πράξη ήταν μέλος.

Στη συνδυαζόμενη μορφή απειλής και βίας, τόσο στις περιπτώσεις εξαναγκασμού μέσω απειλής βίαιων κυρώσεων όσο και στις περιπτώσεις αναμενόμενων αντιδράσεων, η ελευθερία περιορίζεται ακόμα και αν δεν πραγματοποιηθεί καμία κύρωση: Γιατί όταν ο Α εξαναγκάζει τον Β να κάνει Χ, ο Β περιορίζεται δυνητικά απ' το να επιτελέσει όλα τα σύνολα πράξεων που περιλαμβάνουν και το μη-Χ και μια ή περισσότερες πράξεις που θα περισταλούν απ' την απειλούμενη κύρωση. Διότι εάν ο Β προσπαθούσε να επιτελέσει ένα απ' αυτά τα σύνολα, ο Α θα τον εμπόδιζε με φυσικό – σωματικό τρόπο (Carter 2008 σ. 66).

Βάσει των παραπάνω μπορούμε να κάνουμε λόγο δύο συνέπειες που ανταποκρίνονται και στις διαισθήσεις μας. Πρώτον, η πραγματοποίηση μιας βίαιης πράξης περιορίζει την ελευθερία περισσότερο απ' ότι η απειλή μια βίαιης πράξης. Δεύτερον, όσο πιο σοβαρή και βαριά είναι η πράξη βίας με την οποία απειλεί κάποιος, τόσο περισσότερη εξουσία «έχει» και

τόσο μεγαλύτερη είναι η μείωση της ελευθερίας του δρώντα που απειλείται³¹.

Υπάρχουν δύο κεντρικές διαφοροποιήσεις ανάμεσα στις αναλύσεις του Carter και του Pettit. Απ' τη μία πλευρά ο Pettit τόσο στην περίπτωση της αναμενόμενης αντίδρασης όσο και στο εξαναγκασμού, στηρίζει την ανάλυσή του πάνω στη Βούληση, «Ο Β πρέπει να έχει την αποδοχή του Α», «Ο Β πρέπει να έχει την έγκριση του Α» ή «πρέπει να συμμορφώνεται στα συμφέροντά του». Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο ίδιος ο Pettit προβάλλει στον Hobbes – ή μοιράζεται με αυτόν- κοινές θέσεις τις οποίες και οργανώνει στη «Θεωρία της Ελευθερίας (2007)» και σύμφωνα με αυτές ένα πολιτικό ιδεώδες της ελευθερίας πρέπει να είναι συμβατό με μια θεωρία της ελεύθερης βούλησης. Ο Carter απ' την άλλη μεριά, μιλάει για σύνολα και «κλεισίματα» συνόλων -ή συνδυασμών τους- και προσπαθεί να βρει ισομορφισμό με τις διαισθήσεις μας. Η πιο σημαντική όμως διαφορά ανάμεσά τους, είναι ότι ενώ για τον Pettit η σχέση ανάμεσα στην εξουσία και την ελευθερία είναι μία σταθερή και τετελεσμένη σχέση, για τον Carter, η σχέση αυτή είναι ενδεχομενική.

Ας εξετάσουμε κλείνοντας τις περιπτώσεις που κάποιος «έχει» εξουσία αλλά δεν την ασκεί και το οποίο είναι αντίστοιχο με τη θέση του Pettit ότι η απλή έκθεση στην εξουσία κάποιου αποτελεί περίπτωση ανελευθερίας. Ο Carter απαντάει επικαλούμενος τις πιθανολογικές κρίσεις – εκτιμήσεις που αναπόφευκτα εμπεριέχονται σε όλες τις αξιολογήσεις τόσο για τις συγκεκριμένες ελευθερίες όσο και για τους βαθμούς της Συνολικής ελευθερίας (Carter 1999 σ. 188-191). Οι κρίσεις

³¹ Η προσφορά εντούτοις, αν και μορφή εξουσίας, ανεβάζει τη Συνολική Ελευθερία του δρώντα που τη δέχεται.

αυτές γίνονται σε χρόνο επακόλουθο (T+1) των προβλέψεων και των εκτιμήσεων του ίδιου του δρώντα για την ελευθερία (χρόνος T) και ενθυλακώνουν υποθετικές – δυνητικές κρίσεις για πιθανούς περιορισμούς. Ως εκ τούτου χαρακτηρίζονται από μια αβεβαιότητα, τους βαθμούς της οποίας όμως μπορούμε να αξιολογήσουμε³². Αυτή ακριβώς η αβεβαιότητα, τόσο για την άσκηση της εξουσίας – που σε μία ρεαλιστική πολιτική θεωρία πρέπει να περιμένουμε ότι θα ασκηθεί- τόσο και για τον πιθανό μελλοντικό βαθμό ελευθερίας, εξηγεί κατά τον Carter γιατί αισθανόμαστε ανελεύθεροι ακόμα και όταν απλά «εκτιθέμεθα σε αυτήν».

Συμπερασματικά, Ο Pettit φαίνεται να συλλαμβάνει την Κυριαρχία ως μία εξουσιαστική σχέση στη βάση μιας εξάρτησης μεταξύ βουλήσεων, όπου πράγματι καταδεικνύει ότι δύναται να υπάρξει ανελευθερία χωρίς την άσκηση παρέμβασης. Ο ίδιος βέβαια θέτει την αβεβαιότητα και την τυχειότητα ως παράγοντες που δυσχεραίνουν την κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι άνθρωποι, αγνοώντας όμως τον πιθανολογικό παράγοντα, και πιο συγκεκριμένα ότι πρώτον, βάσει πιθανοτήτων δεν είναι όλες οι περιπτώσεις ίδιες κάτι που μπορούμε να αναγνωρίσουμε βάσει κατανομών και δεύτερον ότι ουσιαστικά είναι παράλογο κάποιος να γνωρίζει ότι υπάρχει μηδαμινή πιθανότητα παρέμβασης και να είναι ανελεύθερος.³³ Θα συμφωνούσα ωστόσο με τον Pettit στο ότι τα διαπροσωπικά εμπόδια είναι πιο σημαντικά (τουλάχιστον απ' τα φυσικά) και κάτι τέτοιο είναι πιο κοντά στις διαισθήσεις μας, σε ό,τι αφορά τους περιορισμούς της ελευθερίας. Τελείως

³² Γιατί ξέρουμε τα «ανθρώπινα». Όπως αναφέρει και ο Steiner «Ένας γιατρός δεν βασίζει τις αξιολογήσεις του για το αν κάποιος είναι υγιής στη βάση του ότι ο ασθενής μπορεί να έχει προσβληθεί από μια ασθένεια άγνωστη τη στιγμή εκείνη στην ιατρική κοινότητα (Carter 1999. Σ. 189).

³³ Τουλάχιστον στα δεδομένα θεωρητικά πλαίσια.

αντιαισθητική –και καθόλου πειστική- από την άλλη πλευρά, είναι η απόπειρα του Carter να επιχειρηματολογήσει για το ότι πρέπει να δεχθούμε το γεγονός ότι φυσικά γεγονότα -όπως λ.χ. μια χιονοστιβάδα -που καθιστούν αδύνατες τις πράξεις , ανταποκρίνεται στις διαισθήσεις μας, για το ότι θα αντιπροσωπεύουν έναν υπερβολικά μεγάλο βαθμό ανελευθεριών στη μέτρηση της Συνολικής ελευθερίας (Carter 1999 σ.207). Στον Carter –τέλος – δεν υπάρχει αναφορά στην ελευθερία της σκέψης, για την οποία θα ήταν εύλογο να υποστηριχθεί ότι καθορίζει ακόμα και την ελευθερία της πράξης. Στο συγκεκριμένο ζήτημα ο Carter κάνει μια σύντομη νύξη χωρίς να ασχοληθεί περεταίρω. (Carter 1999 σ.206)

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Philip Pettit – Ian Carter :

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΧΩΡΙΣ ΑΝΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Η «Θέση περί ισοδύναμων κρίσεων» έχει εφαρμογή μόνο στην εκδοχή του πολιτικού ιδεώδους της μη κυριαρχίας κατά την οποία δύναται να υπάρχει ανελευθερία χωρίς να υπάρχει παρέμβαση. Ο Pettit φαίνεται να υποστηρίζει όμως ότι ένας δρών μπορεί να υποστεί παρέμβαση χωρίς να κυριαρχείται, ότι δύναται να δεχθεί μία μη αυθαίρετη παρέμβαση. Ο Pettit ουσιαστικά δηλώνει ότι είναι δυνατόν να υπάρχει παρέμβαση χωρίς οι δρώντες να καθίστανται ανελεύθεροι.

Στο έργο του Pettit ο φιλικός εξαναγκασμός είναι συμβατός με τη θεωρία του Διαλεκτικού ελέγχου, αρκεί ο φορέας του εξαναγκασμού να κατευθύνεται από τα αναγνωρισμένα και εκπεφρασμένα συμφέροντα του εξαναγκαζομένου, όπως οι ναύτες του Οδυσσέα κατευθύνονταν απ' την εκπεφρασμένη επιθυμία του να παραμείνει δεμένος στο κατάρτι εφόσον κάτι τέτοιο εξυπηρετούσε τα συμφέροντά του (Pettit 2007 σ.145). Από τη στιγμή που τα συμφέροντα αποτελούν διαλεκτικά κριτήρια για τον καθορισμό των ίδιων των πράξεων. Ο φορέας του εξαναγκασμού πρέπει, σύμφωνα με τον Pettit, να σέβεται τις διαλεκτικές ευαισθησίες του εξαναγκαζόμενου. Εάν εντούτοις στο μέλλον τα ενδιαφέροντα και συμφέροντα μου αλλάξουν, τότε ο φορέας του εξαναγκασμού οφείλει να προσαρμόζεται εκ νέου σε αυτά.³⁴ Ο φιλικός εξαναγκασμός μπορεί να πραγματοποιηθεί στο επίπεδο που ένας δρών – ή δρώντες- δίνει σε ένα άλλο πρόσωπο το δικαίωμα να τον εξαναγκάζει –να κάνει κάτι – σε μια ορισμένη στιγμή, φοβούμενος ότι εκείνη τη στιγμή ο ίδιος θα αγνοήσει το συμφέρον του ή για να εξαναγκάζει τα συμβαλλόμενα μέρη

³⁴ Στη βάση βέβαια της ενότητας προσώπου – εαυτού που αναπτύσσει ο Pettit στη θεωρία του Διαλεκτικού Ελέγχου, οφείλουμε να αναγνωρίζουμε παλαιότερες δεσμεύσεις μας, παλαιότερους εαυτού μας.

μια συμφωνίας να την τηρήσουν αν ποτέ μπουν στον πειρασμό να την παραβούν.

Το ρόλο αυτού του φορέα μπορεί να τον παίξει το κράτος μέσω καλοσχηματισμένων νόμων που αντανακλούν τα εκπεφρασμένα ενδιαφέροντα και συμφέροντα των πολιτών (Pettit 1997 σ. 23). Για τον Pettit, οι νόμοι δεν πρέπει να συλλαμβάνονται ως εμπόδιο για την ελευθερία.

Σε περίπτωση λοιπόν που εκφράσω ενδιαφέρον για την επιβολή λ.χ. πρόσθετων φόρων από το κράτος ή για ένα νέο νόμο που θα ρυθμίζει τις ποινές φυλάκισης και αν υποθέσουμε ότι το κράτος ακολουθεί αυτούς τους σκοπούς μέσω των κατάλληλων διαδικασιών οι οποίες προσαρμόζονται στο ενδιαφέρον μου και τις ιδέες μου για το ποια είναι τα καταλληλότερα μέσα γι' αυτόν το σκοπό, αλλά εν συνεχεία ζητήσω να εξαιρεθώ, από το να πληρώσω λ.χ. τους νέους φόρους, για τον Pettit, τα «συναφή»³⁵ ενδιαφέροντα που οφείλει να ακολουθεί το κράτος, είναι αυτά που μοιράζομαι με άλλους και όχι αυτά μέσω των οποίων αντιμετωπίζομαι ως ξεχωριστός, καθώς «το κράτος δεν υπηρετεί μόνο εμένα αλλά και άλλους ανθρώπους σαν εμένα» (Pettit 1997 σ.55-56)

Για τον Carter υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να απορρίψουμε αυτό το σχήμα «παρέμβαση χωρίς ανελευθερία».

Η πιο ισχυρή ένσταση είναι ότι εντός αυτού του πλαισίου ο Pettit ηθικοποιεί την έννοια της ελευθερίας και σε έναν αμιγώς ηθικοποιημένο ορισμό της ελευθερίας, εάν τα εμπόδια είναι ηθικά «νόμιμα» εμπόδια, δεν περιορίζουν την ελευθερία κάποιου.

³⁵ «Relevant»

Μπορεί να θεωρήσουμε ότι από τη στιγμή που ο Pettit κάνει λόγο για εκπεφρασμένα συμφέροντα, δεν εμφανίζεται κάποιος εξωτερικός ηθικός παράγοντας. Αυτό που δεν είναι σαφές όμως, είναι πως μπορούμε να παραλληλίζουμε έναν δρώντα με τον Οδυσσέα, όταν εξαναγκάζεται για το κοινό συλλογικό συμφέρον στις περιπτώσεις που συγκρουστεί με το ατομικό συμφέρον. (Carter 2008 σ.65). (Και) στην περίπτωση μιας τέτοιας σύγκρουσης, για τον καθορισμό των εμποδίων που αποτελούν περιορισμό της ελευθερίας – για τον καθορισμό λ.χ. δημόσιων πολιτικών –, για να πάρει κάποιος το μέρος του κοινού συμφέροντος, θα πρέπει να έχει μια ηθική οπτική. Μπορεί αυτήν την οπτική να τη συμμερίζονται πολλοί απ' τους πολίτες αλλά παρ' όλα αυτά παραμένει μια ηθική οπτική.

Υπό αυτούς τους όρους η ελευθερία δεν αντιμετωπίζεται ως ανεξάρτητο ιδεώδες και απογυμνώνεται από οποιοδήποτε ηθικό βάρος θα μπορούσε να έχει. Η ελευθερία υπαναχωρεί και το αξιολογικό βάρος αφήνεται στις ηθικές αξίες υπό τις οποίες πλέον η ελευθερία καθίσταται πολύτιμη. Σε αυτή τη διάσταση του κυριαρχικού ιδεώδους, ο Pettit έχει απομακρυνθεί από τη Μη – Συγκεκριμένη αξία της Ελευθερίας³⁶ και ο τρέχων ορισμός του Pettit για την ελευθερία ως μη – κυριαρχία δεν αντιπροσωπεύει μόνο ένα ιδεώδες αλλά μια σειρά από ιδεώδη: Απ' τη μια πλευρά έχουμε την ελευθερία ως μη παρέμβαση και από την άλλη άλλα ιδεώδη όπως η ασφάλεια, η αυτονομία κ.α. (Carter 2000).

³⁶ Σύμφωνα με την ταξινόμηση του Carter εδώ ο Pettit εντάσσεται στις «αξιακές» συλλήψεις της Ελευθερίας (value based approaches) (Carter 1999 κεφ. 5) που αποτελούν θεωρήσεις της ελευθερίας που είναι «δεμένες» με άλλα αγαθά που στην ουσία την επικαθορίζουν. Στην διάσταση της μη κυριαρχίας που παρουσιάστηκε στο πρώτο μέρος θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο Pettit συλλαμβάνει τη μη συγκεκριμένη τιμή της Συνολικής Ελευθερίας αλλά αντιλαμβάνεται λάθος τους βαθμούς της.

Ακόμα και ο Skinner αναγνωρίζει και απορρίπτει το ηθικό στοιχείο που εμφανίζεται στις θέσεις του Pettit περί μη κυριαρχικής παρέμβασης. Ο ίδιος αναφέρει χαρακτηριστικά:

«Ο Pettit καταλογίζει στους υπερασπιστές της «ρεπουμπλικανικής» ελευθερίας την άποψη πως, εφόσον μονάχα η αυθαίρετη κυριαρχία περιορίζει την ατομική ελευθερία, η πράξη υπακοής σε ένα νόμο στον οποίο έχει δώσει κανείς τη συναίνεσή του είναι «εντελώς συνεπής με την ελευθερία» (Pettit 1997 σ.66 πρβ. σ. 55,56 σημ., 104, 271). Οι συγγραφείς που συζητώ δεν καταπιάνονται ποτέ με τέτοια παράδοξα. Για αυτούς, η διαφορά ανάμεσα στον κανόνα του νόμου και στη διακυβέρνηση μέσω προσωπικών προνομίων δεν είναι το ότι ο πρώτος αφήνει κάποιον σε πλήρη κατοχή της ελευθερίας του, ενώ η δεύτερη δεν το κάμνει. Είναι μάλλον το ότι ο πρώτος απλώς εξαναγκάζει κάποιον, ενώ η δεύτερη τον αφήνει επιπρόσθετα σε κατάσταση εξάρτησης.» (Skinner 2002 σ.85 υπ. 54).

Ο Carter προτείνει να ονομάσουμε το ρεπουμπλικανικό ιδεώδες της ελευθερίας που αναγνωρίζει τη δυνατότητα ύπαρξης ανελευθερίας χωρίς παρέμβαση αλλά απορρίπτει τη δυνατότητα παρέμβασης χωρίς την ύπαρξη ανελευθερίας (και απεκδύεται τον ηθικό παράγοντα), ως «σθεναρή» μη παρέμβαση³⁷ που σαν όρος εμφανίζεται και σε σημεία του έργου του Pettit³⁸.

Στην «ανθεκτική» μη παρέμβαση, όπως την ερμηνεύει ο Carter, απαιτείται κάτι παραπάνω απ' την απουσία πραγματικής άσκησης παρέμβασης. Κάποιος μπορεί να

³⁷ «Resilient non – interference»

³⁸ Pettit (1997) σ. 24 & Στο "Pettit – Negative Liberty, Liberal and Republican, European Journal of Philosophy (1993).

απολαμβάνει την απουσία της πραγματικής άσκησης της παρέμβασης, αλλά να εξαρτάται απ' τη βούληση κάποιου άλλου δρώντα που έχει τη δυνατότητα να παρεμβαίνει. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα κανένας να μη θεωρεί εαυτόν προστατευμένο από κάποια εξωτερική επιβουλή και πρέπει μόνιμα να λαμβάνει μέτρα για να την αποφεύγει (Carter 2008 σ.72). Το να επιδιώκουμε τη «σθεναρή μη – παρέμβαση σε πολιτικό επίπεδο, σημαίνει ότι η εξουσία πρέπει να διαρθρώνεται κοινωνικά με τέτοιο τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η απουσία εξάρτησης κάποιου δρώντα από τη βούληση κάποιου άλλου.

Τόσο στις θέσεις του Pettit όσο και στις τοποθετήσεις του Carter τίθενται μια σειρά – κρίσιμων αλλά και σύνθετων- ζητημάτων, τα οποία δεν είναι δυνατόν να αναπτυχθούν ούτε στο επίπεδο της νύξης στα πλαίσια αυτής της εργασίας. Ορισμένοι απ' τους κεντρικούς άξονες της διαφωνίας πάντως είναι η σχέση ατόμου κοινότητας, η προτεραιότητα του ορθού έναντι του αγαθού (ή το αντίστροφο) και η γενικότερη θεώρηση περί συλλογικών ή ατομικών δικαιωμάτων. Τα ζητήματα αυτά βέβαια κατευθύνονται προς ένα κοινό σημείο στο οποίο και εφάπτονται και δεν είναι άλλο απ' τη συγκρότηση του ίδιου του Υποκειμένου.

Ο Pettit πάντως φαίνεται διατεθειμένος να τοποθετήσει κοινά Συλλογικά ζητήματα στη Δημόσια Σφαίρα και χρησιμοποιεί τη Δυνατότητα Διαβούλευσης ως μία δραστηριότητα και έναν μηχανισμό επίλυσης συγκρούσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Berlin I. (2002) Two Concepts of Liberty, Oxford : Oxford University Press
- Carter I. (1999) A Measure of Freedom, Oxford: Oxford University Press
- Carter I. (2000) A Critique Of Freedom as Non – Domination, στο The Good Society Vol. 9 No3 pp. 43-46
- Carter I. (2007) Social Power and Negative Freedom, στο Homo Oeconomicus 24 pp. 187-229
- Carter I. (2008) How are Power and Unfreedom Related? , στο Republicanism and Political Theory , Edited by C. Laborde & J. Maynor , Oxford: Blackwell Publishing
- Pettit P. (1997) Republicanism – A Theory of Freedom and Government , Oxford: Oxford University Press
- Pettit P. (2007) Θεωρία της Ελευθερίας – Από τη ψυχολογία στην πολιτική της Δράσης, Αθήνα: εκδόσεις Πόλις

- Pettit P. (2011) – The instability of Freedom as Non – Interference: The Case of I. Berlin, στο Ethics Vol. 121, No4 , pp.693-716
 - Skinner Q. (2002) – Η Ελευθερία προτιμότερη από τον Φιλελευθερισμό , Αθήνα: Εκδόσεις Ινστιτούτο του Βιβλίου
 - Steiner H. (1994) An Essay on Rights, Oxford: Blackwell Publishing
 - Stoppino M. What is Politics? , στο Poder e teoria Politico, 3rd ed., κεφ. 8, Giuffré,
-